

בסיפא קרב הקומץ נאכלת, נקט רישא קידש הקומץ, שאעפ"י שכבר קרוב להקרבה, נשרפת ואינה נאכלת. (עפ"י תוס' כב: ד"ה אלו; רמב"ם סוטה ד, יד).

פרפראות

'אמר רב עמרם: הא מילתא אמר לן רב ששת ואנהר לן עיינין ממתניתין'... — בחמשה מקומות בתלמוד נמצא ביטוי זה, 'ואנהרינהו לעיינין' או 'ואנהר לן עיינין' (ואלו הן: כאן וביבמות לה. נו. נח: ב"ב נג), ובכולם מדובר על רב ששת. יתכן שתלמידו רמז כאן שאם כי היה הרב 'מאור עינים', האיר את עיני תלמידיו בהלכה.

'שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה' — נחלקו בירושלמי (ו,א) אם לגרוס 'מוצרות' — והכוונה לניפוץ צמר, או 'מוזרות' — שזורות פשתן. וכן פירשו רש"י רמב"ם ותוס' (כו.). יש מי שפרש שהוא כינוי לנשים פרוצות. גם בימי הביניים באירופה נחשבה טוויט נשים לאור הלבנה כדבר מגונה. (עיינים בדברי חז"ל ובלשונם (לר"ח ארנטרוי ז"ל), עמ' קכד).

דף ז

'תלמידי חכמים אין כולי עלמא לא... היינו טעמא, דידיעי לאתרוויי ביה' — שיודעים להתרות ולדבר עמו, ודבריהם מועילים יותר משאר בני אדם, ואפשר שלסתם בני אדם לא ישמע להם המותרה, כי יסבור שאינם יודעים. [ואולם פשוט שלדינא התראת שאר בני אדם שאינם ת"ח מועילה. וכוונת התוס' גבי התראה בעינין ת"ח' כנ"ל, שמועילה יותר]. (ע' אגרות משה יו"ד ח"א קנט)

'תניא רבי יהודה אומר: בעלה נאמן מקל וחומר... אמר להו קל וחומר ברישא ופרכוה, והדר אמר להו קרא' — יש להוכיח מכאן שאיסור יחוד מן התורה אינו אמור בחייבי כריתות בלבד אלא אף בחייבי לאוין [ואפשר שהוא הדין באיסור עשה. מנחת חינוך קפח, ג], כמו שפסקו הפרישה והבית-שמואל (כב) — שהרי למדו כאן מן הכתוב להתיר לבעל להתיחד עם אשתו שנסתרה, הגם שאינה אלא בלאו. ומשמע שללא ההתר, אסור הדבר מן התורה. (חזון איש אה"ע לד, ו, ובהגהות שבסוף ספר אבי עזרי — הל' איסורי ביאה. וכן רמז באחיעזר ח"א ט, א).

אולם יש סוברים שבחייבי לאוין אין איסור יחוד מדאורייתא (ע' קרית ספר — איסורי ביאה כב; פתחי תשובה אה"ע כב. וכ"כ המנחת-חינוך (קפח, ג) והאבי-עזרי (סוף הל' איסו"ב) בשיטת התוס', ודייק כן באבי"ע מדברי הרמב"ם, ובוה תירץ קושית הגרעק"א על התוס' כאן. וכן דייק באחיעזר (ח"א ט, א) מלשון הרמב"ם ועוד ראשונים, אם כי הקשה מהגמרא כנ"ל). ולפי אותה שיטה, כל הנידון בסוגיתנו אינו אלא לאחר שחכמים גזרו על יחוד פנויה, ואין זו רהיטת הסוגיא, כנ"ל.

ובספר בית ישי (עד) כתב ליישב את שיטתם עם סוגיתנו, שבאמת אין כאן יחוד מן הכתוב להתיר יחוד של הסוטה, אלא מפשט הפסוק והביא האיש את אשתו מפורש שמותר לו היחוד, ושוב אין לומר שחכמים אסרו זאת, וכמו שכתב הט"ו (יו"ד קיז ובכ"מ. וע' בהגהות רי"א חבר כאן. וע"ע בענין זה במובא בב"מ ע) שדבר המפורש בתורה להתר, אין חכמים אוסרים.

(לענ"ד אין במשמע מן הפשט להתיר יחוד, [וממילא אין להקשות על הט"ז מדברי חכמים האוסרים מדרבנן]. ושם יש לישב בדרך אחרת: לפי שהכתוב מדבר בכל ענין, וילפינן מ'זהביא' שמותר לו היחוד בכל מצב, ואעפ"י שהיא גדה, דמי לא עסקינן שפרסה גדה. [ועוד, כל סוטה שעברה על דת ונסתרה אפשר שבטלה נאמנותה ובהזקת גדה היא. וצ"ב]. והרי גדה זו אין לה התר לאחר זמן והיה לנו לאסרה. ועל כך באה הילפותא להתירה, ועל כרחק שהאמינתו תורה לבעל, אם משום שמקנא לה והרי הוא בא להשקותה ואין חשש שיתפייס, או משום שמעלה בו מעל או מטעם אחר. וסבר רבי יהודה שאין לאסרה אף מדרבנן, שהרי ירדה תורה לסוף דעתו והאמינתו, ומהיכי תיתי לחשוש.

ואמנם כל זה אם נאמר שההתר לאחר זמן בגדה הוא הטעם להתיר יחוד (כפי שנראה שהבינו רעק"א והחזו"א שם), אך אם אין זה טעם, ואינו אלא חילוק בדרכי הילפותות, שנדה אינה דומה לשאר עריות ואי אפשר ללמוד מהם לאיסור יחוד, (כפי שהבינו באבי עזרי ובבית ישי שם אות ב) — א"א לפרש כן, כי עדיין אין צריך קרא להתיר, שאין לנו לדון כלל אם תותר בפועל לאחר זמן אם לאו. אך אפשר שהיה מקום לאסור מצד הסברא, שיש לחוש שמא יבוא עליה כדי שהמים לא יבדקוה, שלא תאסר עליו עולמית, וגם היא תשתדל ביותר לפתותו (ע' רש"י וחז"ב), ולכן צריך קרא לאסרו. ודוחק).

'סוטה שהיא בלאו לא כל שכן' — כלומר, סוטה שזינתה ודאי, אסורה לבעלה בלאו דלא יוכל בעלה הראשון... אחרי אשר הטמאה. וזו שנסתרה הרי היא בספק—לאו, שמא נבעלה. (תוס' הרא"ש. ובתוס' יבמות סט. איתא שסוטה ספק אינה אלא בעשה ד'ונטמאה'. וכ"כ התוס' להלן כה. ד"ה מה. [וע' גם בלשון הרא"ש פ"ק דיבמות סי' ד. וכן דעת הרמב"ם, שאין לוקין על איסור סוטה ספק]. אך י"ל דמ"מ ספק לאו יש בה. אי נמי, כוונת הגמרא על עיקר דין סוטה, וכגון שזינתה ודאי).

ויש סוברים שעשאה הכתוב כודאי לענין הלאו, ולכך בא עליה בדרך לוקה. (עפ"י תוס' יבמות יא: ד"ה מאי; מגיד משנה גירושין יא, יד בשם הרשב"א. [וכן ע' בתוס' יבמות פה סע"ב. וכן יש לשמוע מרש"י להלן כה. ד"ה שהיא]. ומה שהביאו מכאן שלוקה — שכן פירשו מהות ההתראה שאמרו בגמרא, התראה למלקות. ולדברי האומרים שאין לאו, מה שאמרו כאן שמתרים בו, לא התראת מלקות אלא לומר לו שאם בא עליה לא יוכל להשקותה. עחזו"א טו, ה; שערי ישר א, יא).

'היו מעלין אותה לבית דין הגדול... וכל הנשים מותרות לראותה, שנאמר ונסרו כל הנשים...'
— זו לשון הרמב"ם בספר המורה (ח"ג מט) בטעם מצות הסוטה: 'ומפני שחשד הזנות והספקות הנופלות בו על האשה רבות מאד, נצטוינו בדיני סוטה, אשר הענין ההוא מביא לכל אשה בעולה שתשמור עצמה בתכלית השימור, כדי שלא יחלה (אולי צ"ל: יחלק) לב בעלה עליה, מפני פחד מי סוטה, שאף רוב הנקיות הבטוחות בעצמן, היו פודות עצמן מן המעשה ההוא אשר יעשה בה בכל ממונן, ואף המות טוב מן הבושת הגדול ההוא, והוא פריעת ראש האשה, וסתירת שיערה, וקריעת בגדיה עד שיתגלה לבה, והקפתה בכל המקדש לעיני הכל, נשים ואנשים, ובפני בית דין הגדול. וימנעו מפני זה הפחד, חללים גדולים מפסידים סדר בתים רבים.'

'ואומר לפניה דברים שאינם כדי לשומען...' — יש לפרש על פי דברי הרמב"ם (סוטה ג, ב) [דלא כרש"י] שלכך אין ראוי לשומען, כיון שמגידים לה חטאי הראשונים כפשוטן של מקראות, כגון מעשה ראובן בפלגש אביו על פשטו, כדי שתודה, והרי אמרו כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה. [והרמ"א (בשו"ת, יא) עמד על הדבר, כיצד מותר להוציא שם רע על הצדיקים בשביל הסוטה הלזו, ע"ש. ומתוך כך דן לכיצא בזה, לענין הוצאת שם רע לצורך הבאת שלום].

והמאירי מפרש 'דברים שאינה כדאי לשמען לא היא ולא כל משפחת בית אביה' — דברים שאין מצוי שתוכל לעמוד בהם בכפירתה כששומעתם, ואפילו היו כל בני משפחתה נמצאים שם ומחזקים אותה.

'מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הסוטות' — הטעם שהעמידוה בשער נקנור שלא נתקדש, ולא הכניסוה פנימה [והלא כתוב לפני ה'] — אפשר מפני שהיו מגלים את שיערה ולבה וקורעים בגדיה, וגנאי הדבר לעמוד כך בעזרה. [ואפילו עמידת הכהן בעזרה ללא מצנפת גנאי הוא (כדברי התוס' ביומא כה.), כל שכן בזה]. (עפ"י אור שמח — ביאת מקדש א, יז; מנחה חריבה לר"פ עפשיין). בתוס' בקדושין (נב:) מבואר שבשעת תנופה היתה הסוטה בעזרה. ונראה פשוט הטעם שהעמידוה בתחילה בשער, כדי שיראוה כל הנשים העומדות בחוץ, שהרי אין דרך הנשים להכנס לעזרה, כמו שאמרו בקדושין (שם). וכן מבואר בבבליא להלן (ח ע"ב) 'היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו, לפיכך כהן מעמידה על שער ניקנור ומראה קלונה לכל'.

(ע"ב) 'זמה שחרן בעולם הזה — להם לבדם נתנה הארץ...' — ע' רש"י ותוספות. והנצי"ב ז"ל פרש, שיהודה זכה בחלק ראשון בארץ ישראל, כשם שראובן היה ראשון בעבר הירדן. והו' 'לבדם' — היינו, עד שלא זכו אחרים.

'... אמר לפניו: רבנו של עולם, מי גרם לראובן שהודה — יהודה...' — והרי זכות הודאתו של יהודה עצמו במסירות נפש, לא היתה פחותה מהודאת ראובן, וגם הצילה שלש נפשות, ולמה הזכיר את זכות יהודה בגרימתו להודאת ראובן, ולא את הודאתו שלו? — יש ללמוד מזה, שזיכוי הזולת גדול יותר ממה שעושה האדם לעצמו. (שיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל — כט תשל"א; ב תשל"ב. ע"ש)

'על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילינן ליה למתיבתא דרקיעא... ולא הוה קא ידע משקל ומטרח בשמעתא... לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהילכתא...' — פירש מהר"ל (בחדושי אגדות), ארבע מדרגות נמנו כאן בחזרת הנשמה וחיבורה עם העולם העליון; בתחילה היה לה עדיין קירוב לעולם הזה, עולם הפירוד ('עצמותיו מגולגלין בארון'), ולא היתה חוזרת לעולם האחדות. כניסת האברים לשפא — היא הקירוב אל העולם העליון שאין שם פירוד כלל. כניסה למתיבתא דרקיעא היינו חיבור עם הנשמות הצרורות בצרור החיים, שיש להן דביקות עם הש"י. 'משקל ומטרח בשמעתא' היינו השגה ודבקות בעולם השכל, שהוא למעלה מחיבור הנשמות. 'שמעתא אליבא דהלכתא' — דביקות גמור בהש"י באמיתת ההשגה.

'אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת, חציף עלי (בר ישראל) דמפריט חטאיה? — כי היכי דלא ליחשדו אחוהי' — המנחת-חינוך (שסד, י) הקשה, כיון שיש בפרסום החטא משום מיעוט כבוד שמים, כמו שפרש"י, מה היתר הוא זה בשביל הסרת חשד אחיו אצל אביו, למעט בכבוד שמים. ונראה שאין זלזול בכבוד שמים אלא כאשר מפרט החטא בחנם, שנראה כאילו אין הדבר חמור בעיניו ואינו מתבייש בו, אבל כל שיש סיבה מוצדקת לכך שצריך לגלותו, אין זה זלזול כלל. עוד הקשה, מדוע הוצרך לגלות לכולם, היה לו לגלות לאביו בצנעה. ונראה, כדי שלא יסברו האחים שלא גילה לאביו, ויהא בלבם עליו על שגורם להחשידם בעיני אביהם. הלכך מותר לגלות החטא מפני סיבה כזו, לפי שיש טעם בדבר, כאמור.

ככתבם וכלשונם'

'הרבה ילדות עושה' —

'דוד המלך ע"ה צוה לבנו החכם מכל אדם וכו' וחזקת והיית לאיש. וזו היא כל הצוואה לפני הפרדו ממנו. ואם כן נכלל במלה הזאת כל ההצלחה, היינו בלי להראות בהנהגתו נערות ופחזות. כי באמת גם חז"ל אמרו 'הרבה ילדות עושה', וגם לי מובן זאת מעט, כי ריש כל מרעין וגנות, וסוף כל המדות הרעות, שניכר על המתנהג בזה סימני ילדות, וגם עם רוב השנים לא סר ילדותו ממנו. [וצריך לזה הבנה והכרה, ומי שמבין רואה זאת בכל הנהגה מקטן וגדול]...'. (מתוך אגרת ר' ירוחם ממיר — 'דעת חכמה ומוסר' ח"ג ש)

*

'... והרב בעל זיקוקין דנורא (אליהו זוטא ה), עם גודל חסידתו במחילה מכבודו אישתבש במה שכתב בשבח הפלפול לבאר יגיע כפיך כי תאכל על ספיקת כפים של התלמיד-חכם, ושהוא מה שאמר רבי לפני מותו (כתובות קד). יגעתי בעשר אצבעותי וכו', ולכן אם קול יעקב מצפצף ומכין בידיהם אין ידי עשו שולטות. והיינו מה שאמרו על יהודה ידיו רב לו על דלא ידע למישקל ולמיטרח בשמעתתא, ושגם האר"י היה מפלפל בכח גפ"ת עד שהיה מזיע.

ואני אומר שהדברים האלה תלויים על בלי מה, ולא מצאנו שום רמז כל דהו בשום מקום מדברי רז"ל שיהיה בו נדנוד מצוה כמו שמצינו במרוצה ותנועה רבה בהליכה לדבר מצוה בזוהר, שנותן כח למלאכי זכות שבתא הרצים, וכבר נתן בזוהר (במדבר ריט.) טעם על תנועה כל דהו שדרך תלמידי חכמים לעשות בעת לימודם. ועיין גם בכוזרי (ב.פ.) משא"כ קפיצה וסיפוק וריקוד תוך הפלפול איש נגד רעהו, שזה גורם בלי ספק שחבירו ימהר לעשות כמעשהו וירקוד גם כן כנגדו וירים קולו בצעקה גדולה ומרה יותר ולא ישמע איש שפת חבירו, ואין זה רק מנהג יהוא (ע' מלכים-ב ט.כ), וכל המרבה בה הרי זה משוגע, הן בחילוקים או בדרושים. אם לא שהוא בדרוש או ברב המקשה ומתריך בחריפות של אמת וצדק, שבמסקנת הדבר מצד השגת המבוקש יגיל וישמח עד שמרוב שמחה ידלג ויכה כף ויאמר האח חמותי ראיתי אור תורת אמת... וגם האר"י לא יגע לריק מהכאת כפים רק לשם שמים היה מקשה ומפרק לשבור הקליפות בקול ובכח... וקרא דיגיע כפיך — כפשטיה, דכל מלאכת אדם ועסקיו ייחס לידיים... ולכן גם שקלא וטריא דיהודה ויגיעת רבי ייחס לידיים ולאצבעות...'. (מתוך שו"ת חות יאיר קנב)

דף ח

זמחתינן לה' — רש"י פירש מכל הר הבית. וזה מפני שפירש 'שער המזרח' הוא שער ההר (תוס' הרא"ש). ויש חולקים ומפרשים שהורידה מהעזרה, כאשר יצאה מלשכת הגזית, ושוב העלוה לשער ניקנור. (תוס' הרא"ש. וע' מאירי; פסקי ריא"ו; רמב"ם ג.ג.)

'אין קרבנו של אדם קרב אלא אם כן עומד על גביו' — יש מי שכתב שמדין תורה אין צריך מעמד

ב. הרמב"ם (סוטה ד, יד כפי הגירסא שלפנינו. וי"א שטעות סופר היא בספרי רמב"ם וגורסים להפך. והאו"ש דחה גרסה זו) פסק אין שייריה נאכלים. וע' קרן אורה; שפת אמת ועוד; תדושים ובאורים להלן (כ). ובאור-שמת צדד לפרש דבריו כאשר עדין לא שנתה [שבדיעבד הקריב קודם שתיש כשר] ומשום כן אין השריים נאכלים אלא מתפורים על בית הדשן).

דף ז

- יב. א. מי שקינא לאשתו ונסתרה והוא חפץ להשקותה — כיצד הוא עושה?
ב. האם מותר לבעל להתיחד עם אשתו שקינא לה ונסתרה, קודם ההשקאה?
א. כיצד עושה לה? מוליכה לבית דין (של שלשה, לקבל עדי קינוי וסתירה. חו"ב) שבאותו מקום, ומוסרים לו שני תלמידי חכמים, ללוותם לבית דין הגדול שבירושלים, שמא יבוא עליה בדרך, והם מתרים בו שלא יבוא עליה. ואם עבר ובא, הם מעידים עליו כדי שלא ישקה, שאין המים בודקים כאשר האיש אינו מנוקה מעוון. רבי יהודה אומר: בעלה נאמן עליה ואין צריכים ללוותם.
ב. לדברי חכמים, הבעל אסור להתיחד עם אשתו הסוטה, [ואין ללמוד התר מאשתו נדה, שכן הנדה מותרת לאחר זמן ואין יצרו תקפו כל כך, משא"כ זו. ועוד, שהגדה חמורה שהיא בכרת לכך בעלה נאמן עליה, משא"כ הסוטה שהיא בלאו]. ולדברי תנא קמא בברייתא אחרת, מהתורה האיש מביא את אשתו (ללא מלווים) אבל אמרו חכמים מוסרים לו שני תלמידי חכמים שמא יבא עליה בדרך. ורבי יהודה מתיר הדבר אפילו מדרבנן.
הלכה כסתם מתני' שאסור ביחוד. הלכך כופים אותו להוציאה מביתו כדרך שמעשים לפסולות. (עפ"י שו"ע אה"ע קטו, ח ובהגר"א).

דפים ז — ח

- יג. א. מהם המעשים המקדימים לשתייה בבית המקדש?
ב. אלו מעשים היו נעשים בשער נקנור?
א. היו מעלים אותה לבית הגדול שבלשכת הגזית ('תורה — תורה' מוקן ממרא, מה להלן בשבעים ואחד אף כאן). ומושיבים אותה ביניהם ומאיימים עליה שלא בפני בעלה (רמב"ם. וע' חו"ב) כדרך שמאיימים על עדי נפשות, אומרים לה: בתי הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושים. עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים. ואומר לפני דברים שאינה ראויה לשמען, היא וכל משפחת בית אביה, מהודאות הצדיקים הראשונים, כיהודה וראובן שהודו וקבלו שכרם לעולם הבא ובעולם הזה.
נראה שאיום אינו מעכב, ואעפ"י שלא איימו עליה כלל — היתה שותה, כגון לאחר שגלו סנהדרין מלשכת הגזית. (עפ"י תוס'. וכ"כ המנ"ח (שסה, לו) בדעת הרמב"ם. וע' קרן אורה ופר"ח).
אם אמרה טמאה אני — שוברת כתובתה ויוצאת (ואין לה לא עיקר ולא תוספת. עפ"י שו"ת הרי"ף לו; שו"ת הרא"ש לב, ט). ואם אמרה טהורה אני — מעלים ומורידים אותה (רש"י פירש מכל ההר. ויש חולקים) ושוב מעלים כדי ליגעה, שתקצר נפשה ותודה, עד שמעמידים אותה בשער המזרח, שער